

Anar a Babel sense passar per Redmond. Migració a PL en la formació universitària de traductors

Oscar Diaz Fouces
(Universidade de Vigo)
fouces@uvigo.es

Juny de 2005

Resum

A partir d'una anàlisi de les necessitats professionals, de la demanda social i de les eines que són a l'abast, s'avaluen les possibilitats de migració a entorns lliures en la traducció professional i en la formació universitària de traductors.

1 Introducció

Sense que hagin arribat a caure en la tecnofòbia nua i crua, podem dir que les Humanitats han estat tradicionalment un dels àmbits menys permeables a les noves tecnologies de la informació i les comunicacions, més encara si les comparàvem amb les disciplines acadèmiques que tothom associa amb les ciències "dures". En un món en què les eines informàtiques més sofisticades que fa servir una bona part dels investigadors són els processadors de textos, la discussió sobre la utilitat del programari lliure simplement no es produeix. Per descomptat, hi ha excepcions a aquesta tendència general, que (i no és pas per casualitat) provenen habitualment de les àrees l'objecte d'estudi de les quals és més susceptible de formalització i/o de quantificació.

Val a dir, de tota manera, que el fet que aquest discussió no es produeixi no obeeix tant a una oposició raonada -i, en la mesura que això fos possible, argumentada- al programari lliure. Segurament la desinformació n'és l'única responsable.

Cal advertir que les llicenciatures de Traducció i d'Interpretació han absorbit, en bona mesura, el públic potencial de les carreres de lletres més tradicionals (les diverses filologies en serien l'exemple més palès), segurament per la seva voluntat d'oferir una dimensió aplicada als estudis lingüístics, i doncs, més orientada a les necessitats socials i el mercat laboral. Els futurs traductors, correctors-revisors, editors, intèrprets, redactors tècnics, subtituladors, formadors lingüístics i mediadors culturals de tota mena s'estan formant a les nostres facultats. De manera que aquests estudis representen l'excepció més òbvia a la progressiva pèrdua d'alumnat a les Humanitats. De fet, el nombre de llicenciatures s'ha multiplicat a l'Estat espanyol i a tota la Unió Europea en els últims anys.

Dèiem més amunt que, si la discussió sobre la viabilitat de l'ús del programari lliure a les nostres llicenciatres no es produeix, probablement no és tant com a conseqüència d'un debat seré i argumentat, sinó més aviat d'una inèrcia de desinformació que arrosseguem des de fa molts anys. Com que la millor manera de combatre la desinformació és informant, l'objectiu d'aquest paper és intentar oferir uns quants suggeriments per a la migració a PL en la formació de traductors, amb l'esperança que pugui ser d'alguna utilitat per a aquells col·legues formadors de traductors que han sentit a parlar algun cop d'*allò de Linux* i que hi volen aprofundir una mica, per als professionals que vulguin diversificar les seves eines de treball i també per als estudiosos de la socialització del programari lliure entre el públic menys tècnic (l'autor d'aquest paper n'és un bon representat, d'aquesta última categoria d'usuaris). I cal advertir, també, que *no* ens ocuparem ací de qüestions relatives a la Traducció (completament) Automàtica, que té a veure amb problemes substancialment diferents. Les persones interessades en aquest tema podran trobar una primera guia en el manual de referència de [Hutchins & Somers, 1992]

Per cloure aquesta introducció, hem d'advertir que totes les adreces de pàgines, llocs i fòrums d'Internet han estat concentrades a la secció final de referències, per tal d'evitar la profusió de notes a peu de pàgina. Totes les informacions que hi trobareu van ser verificades a 29 de maig de 2005.

2 Anàlisi de necessitats

Ja havíem comentat que el principal alicient de les llicenciatres de Traducció i d'Interpretació és la seva correspondència amb les necessitats socials i, per tant, la fàcil integració dels llicenciats en el mercat laboral, a banda d'altres consideracions. No ens volem estendre sobre aquest punt, però tampoc no volem deixar de recordar que formem part d'una entitat supra-estatal, la Unió Europea, que mobilitza una quantitat ingent de recursos lingüístics institucionals (un 5% del pressupost comunitari es dedica a les despeses de traducció i d'interpretació, i això són paraules majors); que hi ha programes gairebé permanents de suport a la creació i la localització de continguts multilingües a l'espai europeu; que el volum de continguts electrònics a Internet ha augmentat en els últims anys d'una manera exponencial; que l'*Index Translationum* de la UNESCO demostra que els intercanvis de productes culturals són un fenomen en expansió; o, per simplificar, que vivim en un món globalitzat que no pot prescindir dels serveis lingüístics (sí més no, de moment).

Com és fàcil d'imaginar, tot l'anterior implica l'existència d'un autèntic exèrcit de professionals que treballen arreu del món. Paradoxalment, la feina dels traductors es caracteritza, encara avui, per la més estricta invisibilitat, deguda a una sèrie de motius d'ordre social que ara no ens toca d'escatir. Hi haurà prou amb recordar que, com totes les professions mancades d'una codificació social consensuada, el públic en general en desconeix les peculiaritats i hi atribueix un valor molt precari.¹ Aleshores, què fan els traductors? Idealment, un professional dels serveis lingüístics és, avui dia, un treballador autònom

¹Sense sortir de l'Estat espanyol: no existeix encara un col·legi professional de traductors; està codificada legalment la feina dels intèrprets de doblatge, però no pas la dels traductors d'audiovisuals; l'INEM no reconeix la traducció i la interpretació com a categories professionals específiques; la traducció jurada té un estatus fluctuant (i força diferent a cada comunitat autònoma); poquíssims hospitals ofereixen serveis d'interpretació social; la traduc-

- que tradueix textos de tota mena (i, malgrat allò que pensa el comú dels mortals, els textos literaris en són només una excepció);
- que redacta textos de tota mena;
- que localitza continguts digitals: pàgines web, presentacions, programari (aplicacions empresarials, programes d'ús general, jocs...);
- que transcriu i tradueix productes audiovisuals;
- que localitza imatges gràfiques;
- que pot editar textos i gràfics complexos;
- que és capaç de gestionar eficaçment la comptabilitat de la seva pròpia empresa, o bé el seu treball per compte d'altri;
- que és capaç d'utilitzar eines professionals per augmentar la seva productivitat;
- que pot inserir la seva feina en fluxes laborals més complexos, que és capaç d'interactuar professionalment en entorns cooperatius per a grans projectes de traducció.

Fet i fet, una bona part de les qualitats professionals que hem aïllat no són patrimoni exclusiu dels treballadors dels serveis lingüístics. N'hi ha algunes, però, que són més específiques. D'altra banda, és evident que en aquest treball només ens interessarem per les habilitats que tenen a veure amb els recursos informàtics. D'acord amb l'opinió de [Melby, 1998], la Traducció Assistida per Ordinador (i recordeu els matisos que abans hem comentat), té com a escenari diverses fases del procés:

- Abans de traduir: extracció de termes, recerca terminològica, segmentació i aliniament de textos.
- Durant la traducció: recerca terminològica automatitzada; recerca en memòries de traducció; traducció automàtica.
- Després de traduir: verificació de l'homogeneïtat terminològica, de la correspondència de segments, de la cohesió gramatical i de la correcció formal.
- Al llarg de tot el procés: inserció en fluxes de traducció i gestió comptable.

En realitat, el resum de Melby desenvolupa alguns dels aspectes que havíem esmentat (i n'obvia uns altres). Podem filar encara una mica més prim, tot presentant alguns dels productes que tradicionalment han estat utilitzats pels traductors professionals. Tot i que no ens volem entretenir en aquesta mena de qüestió (perquè aquest no és el lloc més adequat), és evident que assumim com a axiomàtica la premissa que la formació universitària de traductors ha de partir de la simulació, en la mesura que això sigui possible, de les condicions professionals reals. En conseqüència, entenem que la socialització acadèmica dels professionals dels serveis lingüístics implica, de manera necessària, que assoleixin les destreses i els hàbits de comportament que responen a les expectatives del mercat en unes situacions semblants.

ció/interpretació davant els tribunals funciona amb criteris més que discutibles...

3 Eines propietàries

El treball de referència pel que fa a la presentació i l'anàlisi de les eines de traducció assistida per ordinador (TAO; en anglès *Computer-Aided Tools*, CAT) és el de [Esselink, 1998-2000]. Segurament resulta molt revelador que estigui monopolitzat per productes propietaris. També ho està el de [Austermühl, 2001], un altre estudi fonamental. En realitat, en la literatura especialitzada, el PL hi és pràcticament absent.

Qualsevol dels treballs esmentats podran servir als lectors interessats per formar-se una impressió de quines són exactament les necessitats tècniques de l'àrea i quins són els recursos més sovintejats. Per sintetitzar, nosaltres els resumirem en un llistat -molt sintètic i força simplificador- d'únicament tres grups, basat en les observacions anteriors:

- En primer lloc, per descomptat, els processadors de textos. Ningú no s'ha de sorprendre si advertim que aquest espai està absolutament monopolitzat per *Microsoft Word*. El format DOC és, a la pràctica, l'estàndard en l'intercanvi de documents amb els contractadors (fins i tot, a desgrat de l'existència de l'esperable RTF).
- El producte més representatiu de l'activitat professional dels traductors i l'exemple paradigmàtic de les eines TAO són els gestors de *memòries de traducció*. Es tracta, bàsicament de programes que permeten generar arxius-magatzem de parells de segments textuais equivalents en llengua original i llengua d'arribada. Com que una bona part dels encàrrecs de traducció professional tendeixen a tenir una estructura molt repetitiva -penseu, per exemple, en la documentació juridicoadministrativa i comercial (actes, certificats, declaracions, cartes, comandes, alvarans...)-, aquest programari augmenta extraordinàriament la productivitat de les persones que l'utilitzen. Encara més, l'ús continuat de memòries de traducció genera valor afegit, perquè permet negociar nous encàrrecs sobre la base d'una oferta d'homogeneïtat terminològica i d'estalvi de temps. El 1999, el consorci LISA (*Localization Industry Standards Association*) donà a conèixer un nou estàndard de format d'intercanvi, el TMX (*Translation Memory eXchange*), desenvolupat pel grup OSCAR (*Open Standards for Container/Content Allowing Re-use*), tot seguint les especificacions XML. El producte emblemàtic en el sector dels gestors de memòries de traducció és, segurament, el *Translator's Workbench* de l'empresa *Trados*. Una dada molt reveladora és que es tracta del paquet triat per la Direcció General de Traducció de la Comissió Europea (Cfr. el document *Translation Tools and Workflow*, editat per la Direcció General de Traducció de la Comissió Europea l'any 2004). Segurament el contracte d'explotació és ben llaminer. *Trados*, malgrat tot, no té l'exclusiva en aquest sector, i comparteix el mercat amb alguns altres productes comercials. En podem proposar uns quants exemples més, com ara *Atril Déjà Vu*, *Star-Transit*, *SDLX* o *MetaTexis*. Tot aquest programari ha estat desenvolupat per treballar a l'entorn *MSWindows*. En algun cas, depenen estrictament d'una instal·lació de *Word* (com passa amb el *Translator's Workbench*). D'altres (com *Déjà Vu*), disposen del seu propi entorn de processament de textos.
- En combinació amb els gestors de memòries de traducció, és molt habitual

utilitzar unes altres aplicacions, com els *aliniadors de textos* i els *gestors de glossaris*. Els primers permeten generar memòries a partir de textos originals i de textos traduïts i els segons són un tipus concret de memòria, en què els segments són unitats terminològiques. Habitualment, els paquets comercials ofereixen conjuntament aquestes aplicacions, tot i que algun cop han donat lloc a productes diferents (com en el cas de *Trados*).

- Encara que les memòries de traducció són, sens dubte, el producte estrella en l'àmbit que ens ocupa, existeixen encara una sèrie d'aplicacions per a funcions més específiques. Per exemple, el programari per traduir pàgines d'Internet, en què el producte més elaborat és segurament l'*Aquino Web-Budget*, que ens permet treballar eficaçment amb codi HTML i XML, però també amb PHP o *Javascript*, a més de realitzar el còmput del text traduïble i les imatges, així com elaborar els pressupostos a partir de les dades obtingudes. O, a propòsit d'això, el programari per gestionar els fluxes de treball i la comptabilitat dels professionals autònoms i les agències de traducció, que podem exemplificar amb *TranslationOffice 3000* o *Translator's Office Management*. També cal esmentar ací els programes orientats a la maquetació, el tractament de gràfics i l'edició professional, com l'*Adobe Photoshop* o el *QuarkXpress*. Podem parlar encara del programari per crear subtítols, com ara el *Poliscript 3000*. I no podem deixar de banda les aplicacions per localitzar programes, que exemplificaran molt bé l'*Alchemy Catalyst* i *Passolo*.

4 Un aterratge suau: *freeware* i *shareware*

La transició d'un entorn propietari a un entorn lliure admet, sempre, un munt de matisos. És evident que la migració d'un particular que fa servir l'ordinador per escriure alguna carta, gestionar el correu electrònic, les visites i les descàrregues d'Internet i els jocs, no té la mateixa transcendència que la migració en un sector crític, com és un ambient professional. En el cas que ens ocupa, i en aquest moment, *no ens sembla raonable* una transició abrupta, de la mateixa manera que a algunes persones no els semblaria raonable renunciar completament a l'ús de programari propietari en la formació de traductors. En la nostra opinió, és possible graduar la migració, transitant per eines subjectes a diferents tipus de llicències, encara que (sempre a parer nostre) l'objectiu final ha de ser l'ús d'un entorn lliure.

En aquest trànsit progressiu, la fase intermèdia consistiria a presentar diversos productes *shareware* i *freeware* que permeten resoldre de manera eficaç els encàrrecs professionals de traducció. Més concretament, suggerim l'ús d'aquestes alternatives:

- El gestor *shareware* de memòries de traducció *WordFast*. Aquest producte, que té un funcionament molt semblant al del *Translator's Workbench* es pot utilitzar lliurement per generar memòries de traducció amb un nombre limitat d'unitats. Juntament amb aquesta aplicació, es distribueixen les *PlusTools*, que inclouen un gestor terminològic i un aliniador de textos. *WordFast* permet treballar amb arxius de text, fitxers DOC i HTML, i utilitza el format TMX.

- Podem completar aquesta fase amb l'ús d'unes altres eines *freeware*, com ara *Aquino FreeBudget*, o *AnyCount*, per automatitzar la generació de pressupostos a partir del còmput de paraules, línies o caràcters; *Storm-Dance CatsCradle*, per traduir pàgines d'Internet en mode wysiwyg (inclou una eina per traduir els *scripts* en *Javascript*); i el conegut *Subtitle WorkShop* servirà per preparar, ajustar i convertir els formats en molts encàrrecs relacionats amb subtítols de presentacions, publicitat digital i petits *clips* (les empreses que es dediquen al subtítol professional per a l'exhibició comercial utilitzen tot sovint programari propi i cedeixen provisionalment -i condicionalment- les llicències a les persones que contracten).

La justificació pedagògica d'aquesta fase seria la conveniència de destruir el mite de l'alternativa única, pel que fa al programari. En efecte, l'existència de diversos tipus de productes i de llicències és molt menys coneguda d'allò que seria desitjable, entre el públic no especialitzat. No és gens habitual, per exemple, que un usuari mitjà de productes informàtics distingeixi un producte gratuït d'un producte lliure (*Free as in free speech, and not as in free beer*), si no disposa de cap informació prèvia. En general, la presentació de diverses menes de llicència qüestiona la condició de monopoli factual del programari comercial i propietari més convencional i contribueix, per tant, a trencar els prejudicis associats als patrons d'ús dels mateixos productes.

5 El final del viatge. És possible anar a Babel sense passar per Redmond?

El final de la migració implica, necessàriament, disposar d'un conjunt de recursos lliures suficient per dur a terme les mateixes funcions que el programari propietari conseguia resoldre. Podem dir que el món de la traducció disposa ara mateix d'aquestes eines? De seguida ho veurem.

En realitat, un gestor de memòries de traducció com *Trados Translator's Workbench*, en certa mesura un programa per traduir pàgines web com *Cats-Cradle*, o, és clar, un programa per localitzar aplicacions, com *Catalyst*, tenen una aparença i un funcionament molt semblant a les aplicacions utilitzades per traduir els fitxer PO que permeten localitzar programes en l'entorn GNU/Linux (com ara *Kabel*) o *QtLinguist...* però no són iguals. Cal dir, per començar, que no existeixen, en aquest moment, aplicacions lliures i gratuïtes per substituir aquesta mena de programes. Com que sempre es podria dubtar de la nostra opinió, remetem el lector a una llista internacional que s'ocupa d'aquestes qüestions, de manera general, el fòrum **Freecats-dev**. En realitat, hem de matisar aquesta afirmació: existeixen aplicacions lliures (i gratuïtes), però han estat desenvolupades en un llenguatge que no ho és pas (si més no, ara com ara): el *Java* de *Sun Microsystems*. Segurament aquestes Jornades són un bon lloc per convidar els desenvolupadors a intentar omplir aquest buit. De tota manera, si prescindim de l'objecció anterior (que algú potser titllaria d'excessivament purista), les alternatives són aquestes:

Frankenstein: Es tracta d'un gestor molt rudimentari de memòries de traducció, que treballa amb arxius de text (TXT) i documents HTML. El principal avantatge que presenta, ja que ha estat desenvolupada en *Java*,

és que es tracta d'un producte multiplataforma. Per tant, podríem incloure'l a la secció anterior, juntament amb el següent, per tal d'establir una progressió pedagògica en la qual començaríem per presentar aquesta mena de programes treballant sobre *MSWindows* i després sobre GNU/Linux (o potser algun **BSD*).

OmegaT: És, sens dubte, el producte més emblemàtic en l'entorn lliure, pel que fa al món de la traducció professional. De característiques semblants a *Frankenstein* (per cert, cal recordar que tots dos necessiten una instal·lació prèvia de l'entorn *Java* 1.2 o posterior), però més madur. Disposa d'unes quantes localitzacions (una d'elles, a càrrec de Mikel Forcada, al català) i una documentació correcta i completa. Treballa amb documents de text i etiquetats, incloent-hi el format nadiu d'*OpenOffice* (v. *infra*). Trobareu a l'annex les referències del fòrum d'un grup d'usuaris.

OOxlate: És un altre gestor de memòries de traducció, en aquest cas integrat amb la interfície d'*OpenOffice* (per tant, seguint un funcionament més semblant al de *Trados Translator's Workbench*). Va ser desenvolupat en *OOo Basic* i *Perl*. La instal·lació no pot ser qualificada de simple, certament. Requereix la presència d'un entorn de desenvolupament *Java* i de *Java Web Services Development Kit*, així com d'un *OpenOffice Web-server Proxy* (i això és certament més complicat, perquè aparentment ja no es manté i les darreres versions presenten problemes de compatibilitat amb l'actual *Java Web Services Development Kit*). Es troba encara en una versió alfa, que aparentment no es va actualitzar des de fa un parell d'anys. Trobareu més informació sobre *OOxlate* a la pàgina de C. McKay *TranslateWrite* i a la pàgina del projecte. Podeu consultar els comentaris més recents del desenvolupador en el fòrum **Linuxfortranslators**.

Productes comercials: No volem deixar passar l'oportunitat de recordar ací que ja existeixen alguns productes comercials orientats a aquest mercat. Concretament, es tracta dels gestors de memòries de traducció *Heartstone* i *Cafetran*. El primer d'ells, aparegut tot just l'any passat, treballa a partir de l'especificació XML XLIFF, i ofereix gratuïtament una versió de prova. Ara n'ofereix una de cortesia de la versió *Lite* per a les institucions acadèmiques. El segon encara n'ofereix una de prova, limitada a un màxim de 500 unitats de traducció. Tots dos han estat desenvolupats en *Java* i són multiplataforma. L'existència d'aquests productes, ni que sigui recent (i incipient) fa pensar en la possibilitat que un hipotètic nínxol d'usuaris potencials arribi a estimular els desenvolupadors de programari estrictament lliure. Per cert, *Sun Microsystems*, els productes de la qual hem esmentat (i esmentarem tot seguit) té la seva pròpia política de traduccions i també la seva pròpia eina de traducció assistida.².

Recursos ofimàtics: Naturalment, la suite ofimàtica de referència en el món del PL és *OpenOffice*. Tanmateix, caldria fer les mateixes consideracions a propòsit de *Java* que en el cas anterior, especialment pel que fa a

²Consulteu el *white paper* de Tim Robins *Using Translation Technology at Sun Microsystems*, a <http://developers.sun.com/>. En el moment que aquest treball està essent revisat, ja s'hi pot trobar la referència d'unes noves eines, les *Open Language Tools*, un filtre XLIFF i un gestor de memòries, tot i que encara es troben en una fase de proves

la v. 2.0 beta. Per descomptat, sempre podrem trobar alternatives estrictament lliures, com *KOffice* o els components del projecte GNOME, *Abiword*, *GNumeric* i companyia. Hi ha, però, un sector fonamental en què el PL porta anys d'avantatge sobre el propietari, i de fet ha arribat a esdevenir un estàndard. Es tracta de l'edició professional amb el llenguatge de descripció de pàgina T_EX i la seva implementació L^AT_EX³, que podem utilitzar a partir de qualsevol processador de text, o bé amb l'ajut d'eines específiques, com ara *Kile* o *Lyx*. Dins del mateix àmbit de la formatació/maquetació professional, cal recordar que disposem de l'editor *Scribus*, que permet obtenir productes d'una certa qualitat. També cal recordar aquí el totpoderós *Gimp*, amb versions per a *Windows* i GNU/Linux (com l'*OpenOffice* i l'*Abiword*), que permet gestionar eficaçment els encàrrecs de localització de gàfics, sempre que disposem dels coneixements i les destreses tècniques adequades.

Comptabilitat i gestió: L'explotació comercial d'un gabinet dedicat a prestar serveis lingüístics implica necessàriament el control de les comandes, dels ingressos, de les despeses, de la fiscalitat i, en general, de tot allò que podem incloure a l'epígraf de "gestió comptable". Disposem d'alternatives lliures perfectament vàlides com ara *GNUCash* (que potser serà més útil per als autònoms), *BulmaGes*, que permet una gestió integral de pimes, *EuroGes*, de característiques semblants, o *Evaristo*. En general, aquesta mena de productes no són més que aplicacions construïdes sobre una base de dades més o menys complexa i en aquest sentit només es distingeixen dels seus rivals propietaris en la base de dades triada (*Access* vs. *MySQL*, per exemple) i el fet que els exemples que hem utilitzat per exemplificar les primeres ja són productes desenvolupats *ad hoc* per a professionals de la mediació lingüística (però, evidentment, això no és cap problema determinant). La inserció en fluxes de treball col·lectiu és relativament senzilla amb l'ús d'eines com *OpenGroupware*.

Connectivitat a la Xarxa: Encara podríem esmentar uns altres productes que formen part del cicle d'activitat professional als serveis lingüístics, com ara els editors HTML, els clients de correu electrònic i de missatgeria instantània, els gestors de treball en grup o els servidors per a les pàgines corporatives. Pel que fa al primer cas, els equivalent més obvis per a l'arxiconegut *DreamWeaver* podria ser *NVU*, tot i que existeixen alternatives poderoses, com ara *QuantaPlus* o *Bluefish*, essent l'avantatge més obvi del primer la possibilitat de treballar en mode wysiwyg. De clients de correu electrònic, i de missatgeria instantània, així com de navegadors web, no cal que en parlem gaire. Existeixen versions per a GNU/Linux dels populars *Firefox* i *Thunderbird*, així com aplicacions que s'integren eficaçment en els entorns KDE i GNOME (*KMail* i *Evolution*, però en realitat l'oferta en aquest camp és molt i molt extensa). Pel que fa als servidors, hi haurà prou a recordar que una de les configuracions més populars és formada íntegrament per PL (LAMP, *Linux+Apache+MySQL+PHP*). La pròpia connexió, tanmateix, sí que pot representar un problema. L'ús dels anomenats *winmodems* (els mòdems en què una part de les funci-

³A propòsit d'això, val la pena citar ací una excel·lent guia per a usuaris de L^AT_EX de l'àmbit de les Humanitats, que trobareu a <http://rt0016xp.eresmas.net/lp1h/README.html>

ons del maquinari ha estat assumida per programari privatiu) continua essent conflictiva i la configuració de targetes per a les connexions sense fils resulta, en molts casos, un autèntic suplici (si no és directament impossible), que implica haver de carregar controladors propietaris utilitzant eines específiques, com la (significativament) cada cop més coneguda *Ndis Wrapper*.

Emuladors: Una alternativa molt discutible, però que en tot cas existeix i per això val la pena comentar-la, és la possibilitat de fer servir emuladors de sistemes *Windows*. Una bona opció seria *VMware Workstation* (v. 2.x o posteriors), que fins i tot està documentat per *Trados* per a utilitzar-lo amb el *Translator's Workbench* en entorns *GNU/Linux*. A la seva pàgina d'Internet també s'insinua la possibilitat de treballar amb *Wine* o *Win4Lin*, tot advertint que encara no ha estat provada "oficialment". En tot cas, cal recordar, a l'hora de triar la configuració del kernel, que aquest producte disposa d'un sistema de protecció per hardware -una "motxilla" (*dongle*)- que ha de ser reconegut en un port paral·lel o USB i que els resultats obtinguts amb aquesta mena d'emuladors són tot sovint força més lents d'allò que seria desitjable.

La consola, per descomptat: Clar que no ens podem imaginar un traductor professional desenvolupant tot el seu cicle productiu sobre *vi* o *emacs*, i a més sense *les X* (encara que no seria impossible, tènicament). Tanmateix, i com que és molt probable que la persona que llegeix s'estigui preguntat a hores d'ara en quin moment ens referirem a les inevitables aplicacions de text dels sistemes *Unix*, no podem deixar de recordar que, en efecte, *cat*, *head*, *tail*, *grep*, *cut*, *sort* o *tr*, entre moltes altres comandes, soles o combinades amb les corresponents "pipes", ens permeten comptar paraules d'arxius, cercar i substituir, ordenar o fins i tot generar glossaris, només amb una mica d'imaginació. El treball recent de [Chrupala, 2004] és un bon principi per explorar aquest camí.

6 Més que conclusions, reflexions

El sector professional de la traducció -i en conseqüència la formació de traductors professionals- s'està obrint pas (lentament) en el món del programari lliure. En aquests moments, les expectatives són força interessants, i podem dir que comptem amb un ventall prou interessant d'alternatives madures a aquelles que funcionen als entorns propietaris. El panorama podria canviar molt, per descomptat, amb l'eventual alliberament de *Java*... però això són figures d'un altre paner (i una mena de ciència ficció comercial). Potser valdria la pena preparar una compilació de productes per a la traducció (incloent-hi alguns que ací no hem esmentat com els editors de vídeo digital orientats a la subtitulació) i preparar una nova distribució d'ús específic, seguint l'exemple d'unes altres com ara *Morphix-NLP* (orientada al processament del llenguatge natural)... però això també són figures d'un altre paner.

Tot i que en aquesta ponència hem renunciat a abordar el tema de l'ensenyament (que està molt més treballat), no hi ha dubte que les plataformes virtuals d'ensenyament són eines molt escaients per a la formació de professionals

dels serveis lingüístics. Eines lliures com *Claroline* o *Moodle* ja s'estan fent servir amb èxit en molts centres, i per a diferents disciplines.

Continuant amb les qüestions estrictament formatives, considerem que ja és possible orientar una progressió pedagògica en la migració dels estudiants (i també dels professionals) des dels entorns propietaris als entorns lliures. Més encara: el PL ofereix possibilitats encara poc explorades, pel que fa a les pràctiques preprofessionals. En efecte, la col·laboració de manera voluntària en la localització d'aquesta mena de productes, així com en la traducció de la documentació i les pàgines d'Internet dels projectes, amb una supervisió tècnica adequada i mitjançant convenis específics entre les universitats i els responsables dels mateixos projectes (o les empreses, en el seu cas), podria ser un bon exemple de *feed-back* entre les necessitats formatives de la Universitat (i dels futurs professionals) i els interessos de la Comunitat (que són, òbviament, els interessos de la Societat). També aquest cop, només cal posar-hi una mica d'imaginació. No hi ha dubte que el PL pot oferir moltes coses a la formació de professionals dels serveis lingüístics. Ens agradaria pensar que també pot ser a l'inrevés.

Referències

- AbiWord, a <http://www.abisource.com>
Adobe Photoshop, a <http://www.adobe.com/products/photoshop/main.html>
Alchemy Catalyst, a <http://www.alchemysoftware.ie/products/catalyst.html>
AnyCount, a <http://www.anycount.com>
Aquino WebBudget, a <http://www.webbudget.com>
Atril DéjàVu, a <http://www.atril.com>
Austermühl, Franz (2001) *Electronic Tools for Translators*. Manchester: St. Jerome.
Bluefish, a <http://bluefish.openoffice.nl>
BulmaGES, a <http://www.iglues.org>
Cafetran, a <http://www.cafetran.republika.pl>
Chrupała, Grzegorz (2004) "Do-it-yourself Technology. Unix utilities in Translation Project Management". R. Gaer *et alii Insights into Scientific and Technical Translation*. Barcelona: PPU, 131-136.
Direcció General de Traducció de la Unió Europea, a <http://europa.eu.int>
Esselink, Bert (1998-2000) *A practical guide to software localization : for translators, engineers and project managers*. Amsterdam: John Benjamins.
Euroges, a <http://euroges.javahispano.net>
Evaristo, a <http://freshmeat.net/projects/evaristo>
Evolution, a <http://www.gnome.org/projects/evolution>
Fòrum Freecats-dev, a <http://mail.gnu.org/archive/html/freecats-dev>
Fòrum del Grup d'usuaris d'OmegaT, a <http://groups.yahoo.com/group/omegat>
Fòrum Linuxfortranslators, a <http://groups.yahoo.com/group/linuxfortranslators>
Frankenstein TMemory Suite, a <http://sourceforge.net/projects/frankenstein/>

The Gimp, a <http://www.gimp.org>
GNUCash, a <http://www.gnucash.org>
GNumeric, a <http://www.gnome.org/projects/gnumeric/index.shtml>
Heartsome, a <http://www.heartsome.net>
Hutchins, W.J & H.L. Somers (1992) *An Introduction to Machine Translation*.
Academic Press.
KBabel, a <http://i18n.kde.org/tools/kbabel>
Kile, a <http://kile.sourceforge.net>
KMail, a <http://kmail.kde.org/>
KOffice, a <http://www.koffice.org>
Localization Industry Association (LISA), a <http://www.lisa.org/>
Lyx, a <http://www.lyx.org>
Melby, Alan (1998) "Eight Types of Translation Technology", a
<http://www.atanet.org/conf2003>
Metatexis, a <http://www.metatexis.com>
MorphixNLP, a <http://morphix-nlp.berlios.de>
Mozilla Thunderbird i Mozilla Firefox, a <http://www.mozilla.org/products>
NdisWrapper, a <http://ndiswrapper.sourceforge.net>
NVU, a <http://www.nvu.com>
OOxlate, a <http://freshmeat.net/projects/ooxlate>
OpenGroupWare, a <http://www.opengroupware.org>
OpenOffice.org, a <http://www.openoffice.org>
Passolo, a <http://www.passolo.com>
Poliscript 3000, a <http://www.stepro.pt/Poliscript.htm>
QtLinguist, a <http://doc.trolltech.com/3.1/index.html>
Quanta, a <http://quanta.kdewebdev.org>
QuarkXpress, a <http://www.quark.com>
Scribus, a <http://www.scribus.org.uk>
SDLX, a <http://www.sdl.com>
Star Transit, a <http://www.star-group.net>
StormDance CatsCradle, a <http://www.stormdance.net>
SubtitleWorkshop, a <http://www.urusoft.net>
Trados Translator's Workbench, a <http://www.trados.com>
Trados amb VMware Workstation, a <http://support.trados.com/view.asp?cntID=1053>
TranslateWrite, pàgina de Corinne McKay, a <http://www.translatewrite.com>
Translation Office3000, a <http://www.translation3000.com>
Translator's Office Management, a <http://www.jovo-soft.de>
Wine, a <http://www.winehq.com>
Win4Lin, a <http://www.netraverse.com>
Wordfast, a <http://www.wordfast.net>